

I

Розчудесні місця на річці, на Північнім Дінці...

Вам ніколи там не доводилося бувати?

Коли не доводилося, — обов'язково побувайте.

Ви з Харкова робочим поїздом доїдете до Зміїва.

Зміїв — мальовничий городок, тепер районний центр Харківської області, — він розлігся якраз на Північному Дінці.

У Зміїві ви візьмете човна й попливете за течією Північним Дінцем...

А пливти вам треба в червні...

Ви потихеньку пливтимете і милуватиметеся чудесними краєвидами: ліворуч зеленітимуть заливні луки, — зелені вони, ті луки, зелені, та запашні, уквітчані і ромашкою, і конюшиною, і дзвіночками, а іноді серед зеленої соковитої трави червоно горітиме квітка степового тюльпана або дикого маку.

І скільки ви пливтимете, весь час вітатимуть вас своїм щебетанням веселі жовтобрюшки, канарейкові трясогузки, підпадьомкатиме на вашу честь перепел і дерчатиме деркач.

З прибережного пісочка з посвистом зриватимуться кулички, а в затоці, вкритій лататтям та білими лілеями, мов почесний вартовий, вас зустрічатиме сіра чапля.

На правому високому березі в кущах ліщини розриватимуться солов'ї...

Так потихесеньку ви допливете аж до Коропового хутора.

Наближаючись до Коропового хутора, Північний Донець ширшає, робиться многоводнішим, глибшає, — тут він упливає в ліс, — з обох берегів над ним схиляються зелені віти густо-зеленої вільшини, гостролистих кленів, струнких дубів, берестків, грабини, утворюючи над ласкавою рікою казкову алею-тунель...

Стоять на височеньких протилежних берегах дерева і ніби вітаються між собою, простягаючи одне одному зелені віти-руки.

Як випливете ви з алеї-тунелю, — острівець невеличкий на вашій путі буде, — зелений, зелений острівець, зарослий і вільхами, і вербами, і кугою, і високим-високим очеретом.

А на тому на острові під розлогою, старою, дуплястою вербою курінь побачите, — благоденський курінь, такий собі очеретом сям-так прикритий, а зверху ще вітами, та кугою, та травою, — щоб од дощу десь приткнутися було...

І в курені зеленої трави наслано, щоб можна було при нагоді, чи як уже дуже очі злипаються, подрімати годину-другу.

Ген там гонів, може, за п'ять, як річкою, там уже пором буде, щоб з лівого берега на правий переправитися, — бо лівим берегом ген он аж куди пішли луки та й луки, та й луки, — а на правім березі величенька серед лісу галявина, де й розлігся Коропів хутір, з хатами, з садками, з городами...

Ах, який чудесний Коропів хутір!

І хатів за деревами та за садками не видно, і такі ж там соняшники, і така там квасоля, тичинами підтримувана, росте, — ну, просто вам як ліс...

Колишні хуторяни, а теперішні колгоспники вам одразу і скажуть:

— У нас не хутір, а рай!

А ви візьміть та їх і запитайте:

— А ви рай бачили?

Вони за словом у кишеню не полізуть:

— А навіщо ми того раю шукатимемо, коли в нас свій ість...

А коли ви вже захочете, щоб на свій бік їх пригорнути, ви їм скажіть:

— Ні, товариші, у вас тут тепер краще, як у раю! Вони вам привітно посміхнуться і скажуть:

— Могло бути! Отакий Коропів хутір!

II

На цей раз ми з вами умовимося так: у Коропів хутір ви не пливіть, а правуйте човна до отого зеленого-зеленого острівця, тільки обережненько правуйте, щоб вудочки не зачепити, бо часто й густо отак біля куреня, куди вам пристати треба, — там лиманський дід Кирило Іванович Дудка рибу вудить...

От вам і пощастило: вудочок нема, і ви спокійно стукнулися човном об берег...

Підвели голову, а на березі біля куреня дід Кирило Іванович Дудка сидить.

У солом'яному брилі й босий...

— Здоровенькі були, Кириле Івановичу! — весело ви до нього...

— Драстуйте, — він до вас...

— Живенькі-здоровенькі? Як рибка? — ви дідові.

— Порвало! — дід вам.

— Кого порвало?! Хто порвав?! — інтересуєтеся ви.

— Снасть! — сердито кидає Кирило Іванович. — Не бачите хіба! Ось! Порвало й переплутало! Оце вже годин зо три сидю, розплутую і розплутати не можу! Сатана!

— Та хто ж порвав, хто ж заплутав? — не відстаєте ви від діда.

— Хто ж, як не він!

— А хто він?

— Та що, ви не знаєте: короп! — люто вже говорить дід і з серцем кидає на траву ліску. — Закурить нема?

— Закурюйте, дідусю! Закурили...

Помовчавши трохи, Кирило Іванович починає розповідати...

— Воно й брало потихеньку! Так тільки ледь-ледь на світ заблагословилося. Смик! І тихо... потім ще раз — смик! І знову-тихо. А потім повело, повело, повело, до того он, — бачите? — кущика по-о-овело! Дай, думаю, підсікну! Сіп! Ех, воно ж як і рвонуло! Ех же ж, як і рвонуло! А волосінь у мене у двадцять волосин, та ще з якого жеребця! Із Рицаря, з племінного, орловського рисака! Там така волосінь, що на одну волосинку можна бузівка налігати! Вудлище — дугою! Я — попускать! А воно рве, а воно рве! Я — держу! Коли ось — викидається! пй-же богу, як ночви!

— Ну, Кириле Івановичу, невже ж таке велике?

— Їй-богу, як ночви! Сатана! Більше, як сатана! Хвостом по воді як уріже, й на дно! Я — смик! А волосінь — дзень! А я в воду з усіх ніг — лясь! І — по шию! Сушусь оце! Одежа вже трохи висохла, а чоботи й досі он мокрі! Босий ходю. Так з гачком і пішло! Біля грузила — перервало.

— Може, грузило волосінь перетерло?

— Е, ні! Перервало! Та хіба таке не перерве?! Як ночви! Так оце й розплутую! Кілограмів на двадцять! Не менше!

Вам краще повірити Кирилові Івановичу, щоб його не розгнівати, бо Кирило Іванович Дудка, як розгнівається, — замовкне, і ніколи в світі не розкаже вам, як він позатої весни на Лиманському озері лебедя стріляв...

Кирило Іванович дуже неохоче про того лебедя розповідає, отже вам треба дуже тонко й дипломатичне роз'ятрити його рану, щоб він у гніві на свого онука Васька розказав вам про той випадок, підкреслюючи:

— А все той гемонський Васько! Якби не він, був би лебідь мій...

— Ой, той мені Васько! І досі забути не можу, — починає Кирило Іванович, запалюючи цигарку. — Да... Ви ж знаєте наше озеро Лиман. Воно звідси, від Дінця, кілометрів із дванадцять. І село Лиман називається, і озеро Лиман. Кілометрів на сім те озеро простяглося, аж до села Андріївки. Чудесне озеро. На ньому андріївські колгоспники силу качок свійських і гусей розплodжують у природних, сказати, умовах. А які там карасі!.. Вони й невеличкі, і не золоті, а сріблясті якісь, — а до чого ж смачні — і в юшці й на сковорідці. Харків'яни на базарі завжди питають: "Чи не лиманські, часом, карасі?" — "Лиманські!" — "Давайте, діду, давайте, спасибі, що привезли!" Да... Так отак, значить, озеро Лиман, а сюди ближче до села Лиман друге озеро, Чайки зветься... А між тими озерами такий собі перешийок, метрів так із п'ятсот, а може, й більше. Добряче там полювання на качок восени. На перешийку викопуються ямки, маскуються бур'яном, сідаєш у ямку й сидиш: качка вранці і ввечері тягне, перелітає або з Чайок на Лиман, або з Лиману на Чайки... і таки іноді добре попостріляєш... Да... От позатої весни, якось надвечір, прилітає Васько, онук отой мій гемонський, і ще з вулиці криком кричить:

— Діду-у-у! На Лимані два лебеді сіло! пй-бо, правда! Швидше, а то полетять!

Я за рушницю та туди. Васько біжить за мною й командує:

— Ви, дідусю, біжіть, сідайте в ямці, ми з Федьком побіжимо та забредемо озером, бо вони недалечке з цього боку сіли, на мілкому!

— Обережно, — кажу, — забрідайте, щоб не потопилися!

— Ні, там, діду, мілко! Не бійтесь! — подавсь Васько до озера, де вже його чекав Федько.

Сів я в ямці, прикрився бур'яном, звів курки, чекаю... А як спускався з гірки, бачив, що справді на Лимані, недалечко від берега, з цього боку два лебеді плавають. Сидю я. Ну, поки хлоп'ята ж ото забрели та

потихеньку до лебедів підходили, чималенько часу проминуло. Уже в мене і спина болить, уже й очі злипаються, і ноги терпнуть... Я терплю, — аякже: лебідь! Коли ось чую Васьків крик: "Діду-у-у! Пильуйте!" Підвівся я трошки в ямці, зирк у той бік крізь бур'ян, — бачу, справді знялися з озера лебеді і летять просто на мене. І низько, так низько пливуть... Білі, білі, — аж ніби блищать... Сонечко якраз заходить, і як сонячний промінь упаде на лебедя, — так у нього одно крило ніби золоте, а друге — срібне! Летять тихо, не сурмлять. Один летить вище, а другий — нижче, — і той, що нижче, прямує просто на мою ямку... У мене аж зуби цокотять і руки підскакують. Ось-ось уже лебідь мене крилами накриє. Я беру його на мушку, вірно беру, даю, як і треба, вперед: клац! не спалило!.. Аж я зубами заскреготав. — Клац — з лівого! — не спалило! А я ружжо об землю! А я картуза об землю! Та впав у ямку і за чуба себе вхопив! Підбігають Васько з Федьком:

— Чого ж не стріляли, діду?!

А я не сказав, а ніби аж заревів:

— Не спа-га-га-ли-ло!

Васько підбіг до ямки, вхопив рушницю, — а в мене централка, тулка, добряче ружжо! — розкрив її.

— Та вона ж у вас, дідусю, без набоїв! Не заряджена! Оце охотник! Я як закричу:

— Як не заряджена?!

— Дивіться самі! — сміється Васько. — Де ж ваші набої?

Так отаке буває! Раз у житті довелося лебедя стріляти, і забув рушницю зарядити! А все той Васько гемонський. "Швидше, — кричить, — швидше!" От тобі й швидше!

IV

Ви не смійтеся з діда Кирила Івановича Дудки, бо він розсердиться...

А ви його так лагідненько запитайте:

— Весною це, дідусю, було? А чи дозволено тоді було весняне полювання, не пам'ятаєте?

— То ж бо й і, що не дозволено! Так хіба ж отямишся, коли Васько, як навіжений, кричить: "Швидше, діду, бо лебеді сіли!" Хіба той Васько не спантеличить?

— А ціії весни, дідусю, сідали лебеді на Лимані?

— Сідали! Васько бачив!

— І що: не прибігав за вами, щоб ви з рушницею йшли лебедів стріляти?

— Таке скажете? Тепер Васько в піонерах, та ще й за голову отих, — як їх там? — юннатів, що ото птицю оберігають! Так такий завзятий, що як побачить когось із ружжом у заборонений час, — зразу до сільради! Та ще й мені навесні наказуї:

— Ховайте, дідусю, рушницю аж до осені! Кирило Іванович Дудка докупив цигарку і взявся знову розплутувати снасть...

Мовчав, мовчав, а потім додав потихеньку:

— Та воно, може, й краще, що тоді ружжо не "спалило", мав би я мороку, що навесні лебедя встрілив.

...Тепер ви можете пливти Дінцем на Коропів хутір і далі повз
Козацьку могилу, аж до... та куди, хочете...

1951